

Violeta-Simona ZONTE
(Universitatea de Vest
din Timișoara)

**Criza justiției și justiția crizei
în drama shakesperiană
*Neguțătorul din Veneția***

Abstract: (*The Crisis of Justice and the Justice of Crisis in Shakespeare's play The Merchant of Venice*) In *The Crisis of Justice and the Justice of Crisis in Shakespeare's play The Merchant of Venice*, the issue of the relationship between the harshness of the law and the necessity of moral conscience is addressed. Shakespeare's play *The Merchant of Venice* illustrates the absolute moral anarchism of the Jew Shylock, opposed to the generosity of Antonio, who is always ready to sacrifice himself for the good and happiness of others. To help his friend Bassanio, Antonio accepts the sinister agreement with Shylock. This stipulates that, if he fails to repay his debt on time, he must pay with "a pound of human flesh" from his own body. Brought before the court due to bankruptcy and his failure to pay, Antonio knows that even the Duke himself cannot change the law; for if he were to alter it arbitrarily, he would endanger the order and stability of the state. From the height of his power, the Duke begs Shylock to show mercy to the unfortunate Antonio. Shylock, who desires Antonio's death, remains unyielding, hiding his hatred and bloodthirsty intent under the shelter of the law. Apparently, we are witnessing a legal crisis impossible to resolve. Salvation comes from Portia, who disguises herself as a lawyer and pleads the case. The wise Portia finds the solution *within* the law itself, thus defending the law from dangerous deviations and interpretations of its own principles. All the while, Portia appeals to Shylock's humanity, to mercy and human compassion. Seeing her efforts are in vain, Portia resolves the crisis through the power of the law: Shylock is permitted to cut a pound of flesh from the unfortunate Antonio, but not a single drop of blood may be shed. If even one drop of Christian blood is spilled, all his wealth, according to the law, will belong to Venice. Moreover, he must cut neither more nor less than exactly one pound of flesh, with utmost precision. But if he errs in the measurement, he is condemned to death and his property is forfeited to the state. A clear victim of his own monstrous wickedness, Shylock finds no solution to this impossible situation. Thus, he loses all his wealth, in full accordance with the laws of Venice, and barely escapes with his life thanks to the Duke's clemency. The ending of the play brings to the forefront the restoration of the moral balance and order of the City.

Keywords: law, justice, mercy, generosity, measure.

Rezumat: *Criza justiției și justiția crizei în drama shakesperiană Neguțătorul din Veneția*, tratează problematica raportului dintre duritatea legii și necesitatea conștiinței morale. Piesa shakesperiană *Neguțătorul din Veneția*, ilustrează anarhismul moral absolut al evreului Shylock, în opoziție cu generozitatea lui Antonio, gata oricând să se sacrifice pentru binele și fericirea celorlalți. Pentru a-l ajuta pe prietenul său Bassanio, acceptă sinistru învoială cu Shylock. Aceasta prevede că, dacă nu își va plăti la timp datoria, să plătească cu „un funt de carne omenească” din propriul său trup. Ajuns la tribunal datorită falimentului și a neplății datoriei, Antonio știe că Dogele însuși nu poate să schimbe legea; căci, dacă ar schimba-o, în mod arbitrar, ar pune în pericol ordinea și stabilitatea statului. De la înălțimea puterii sale, Dogele îl roagă pe Shylock să aibă milă de nefericitul Antonio. Shylock, care voia moartea lui Antonio, se arată neclintit, ascunzându-și ură și sângeroasă-i pomire sub adăpostul legilor. Aparent, asistăm la o criză juridică, cu neputință de soluționat. Salvarea vine de la Portia, care se deghizează în avocat și susține procesul. Înțeleapta Portia găsește soluția în interiorul legii, apărând astfel legea de deviații și interpretările periculoase ale legii însăși. În tot acest timp, Portia caută să facă apel la

umanitatea lui Shylock, la milă și compasiunea omenească. Văzându-și eforturile inutile, Portia rezolvă criza tot prin puterea legii: Shylock are voie să taie un funt din carnea nefericitului Antonio, însă fără să curgă nici o picătură de sânge. Dacă curge o singură picătură de sânge creștinesc, atunci toată averea sa, conform legii, va reveni Veneției. În plus, nu are voie să taie nici mai mult, nici mai puțin, decât un funt de carne, cu maximă precizie. Dar dacă va greși la măsurat, atunci este condamnat la moarte și averea rămâne statului. Victimă clară a răutății sale monstruoase, Shylock nu găsește soluție pentru rezolvarea acestei situații imposibile. Astfel încât, își pierde toată averea, tot conform legilor Veneției, și abia scăpa cu viața datorită clemenței Dogelui. Finalul piesei aduce, în prim plan, restaurarea echilibrului și ordinii morale a Cetății.

Cuvinte-cheie: lege, dreptate, milă, generozitate, măsură.

Din punct de vedere etimologic, cuvântul *criză* provine de la grecescul *krisis*, care înseamnă „judecată, concluzie”. În dramaturgia shakesperiană, întâlnim fenomenul crizei, declanșat de cauzalități diferite: crize politice, crize erotice, crize domestice, crize militare sau crize juridice.

Un model exemplar de soluționare a unei crize juridice neobișnuite, este oferit de piesa *Neguțătorul din Veneția*. În Veneția încântătoare, cu toată autoritatea Dogelui, se declanșează o criză în justiție, aparent insolubilă. Criza pornește de la nesăbuiință lui Bassanio în cheltuirea averii sale : „*Mi-am risipit averea / Ducând un trăi mult mai umflat decât / Mi-ar fi iertat de modestele-mi mijloace*” (Shakespeare, 1955, p. 140). Conștient de greșelile sale, Bassanio caută să reintre în ordinea morală și să-și plătească cinstit datoriile. Dar, drumul său spre abilitare este întrerupt brusc de dragostea fulgerătoare pentru Portia. Însă, nu o poate cere în căsătorie, fără să aibă 3000 de ducăți și atunci apelează la bunul său prieten – Antonio.

Impresionat de dispariția prietenului său și ferm convins că va putea returna banii la timp, Antonio e nevoit să facă o stranie învoială cu evreul Shylock. „*De nu veți da, la timp și loc, / Cutare și cutare sumă, după / Cuvântul din zapis, atunci amendă / Să fie socotită drept un funt. Din scumpa voastră carne, luat, tăiat, / Din trupu-vă, de unde voi voi*” (Shakespeare, 1955, p. 153). Înfricoșat de această învoială cruntă, făcută în fața notarului, Bassanio vrea să renunțe, dar bunul Antonio se opune; fiind absolut convins că va putea plăti datoria, chiar mai devreme de termen.

Vicleanul Shylock caută să-i convingă că el este cel în pierdere, întrucât carnea omenească nu este de nici un folos (ca cea de oaie, capră, etc) și că din pură prietenie ar fi făcut această învoială hazlie. Generos din fire, peste măsură, Antonio nu este conștient de grozăvia învoielei încheiate. Antonio nu este generos numai cu prietenul său, ci și cu ceilalți creștini. Opuându-se hotărât cămătăriei lui Shylock, își împrumuta semenii aflați la nevoie fără să ceară niciodată dobânda. Ba mai mult, reușește să-i scape pe mulți creștini săraci din ghearele evreului: „*Adesea am scăpat, din mreața lui, / Pe mulți care veneau să mi se plângă*” (Shakespeare, 1955, p.207). Suflet curat iubitor, Antonio se încadrează în rândul acelei categorii de oameni descrise de Cicero: „Generoșii care scot de la pirați cu banii lor pe cei ce sunt captivi, achită datoriile prietenilor, îi ajută la înzestrarea fetelor, sau la îmbunătățirea unei situații” (Mărcuș, 1957, p. 138).

În celebra sa lucrare *Pasiunile sufletului*, Descartes promovează o morală eminamente practică, potrivit căreia omul trebuie să se manifeste nu numai spre binele său, cât și al semenilor. Rolul esențial în cadrul moralei carteziene este dat de ghidul rațiunii, care însă trebuie să țină cont și de sugestia pasiunilor. Fiind sădite în om de la natură, pasiunile nu sunt deloc străine în existența noastră, ci forme indispensabile ale esenței noastre. În același timp, conștiința morală îl determină pe individ, să-și regleze pasiunile prin intermediul voinței, în scopul atingerii fericirii personale, cât și a binelui obștesc. Pasiunea cea mai înaltă, care exprimă înclinația spre săvârșirea acestui bine colectiv, este generozitatea.

„Și totuși, oamenii cei mai generoși și care au sufletul cel mai tare, încât nu se tem, în ce-l privește, de nici un rău și se cred mai presus de puterea întâmplării, nu sunt lipsiți de compătimire când văd neputința altor oameni și aud plânsetele lor. Căci a avea bunăvoința pentru orice face parte din generozitate” (Descartes, 1984, p. 158).

Rezultă că, generosul are atât stima de sine, cât și respect și compasiune pentru semenii. Descartes mai precizează că, deși generoșii urăsc viciile, nu simt deloc ura pentru cei care cad pradă viciilor, simțind față de aceștia doar milă. Virtute cardinală în rândul pasiunilor carteziene, generozitatea se împletește cu iubirea, situându-se la antipodul egocentrismului. De aceea, oamenii generoși au darul milei în fața suferinței celorlalți, mila fiind înțeleasă de Descartes ca „un soi de tristețe amestecată cu iubire”.

Între generozitatea absolută a lui Antonio față de semenii săi, aflați la necaz, și calculul cămătăriei nemiloase a lui Shylock, este o deosebire esențială; tocmai această deosebire, îi provoacă o ură neîmpăcată. Dezumanizarea sa absolută se manifestă și în scena pierderii fiicei sale. Deloc îndurerat că a rămas fără Jessica, este profund distrus doar de paguba sa materială : „*Aș vrea s-o văd pe fiica mea moartă, la picioarele mele, și cu giuvaierele în urechi... Aș vrea s-o văd zăcând în raclă la picioarele mele și cu galbenii în raclă*” (Shakespeare, 1955, p. 190).

Înnebunit de această pierdere financiară și complet golit de orice sentiment patern, Shylock țipa cerând „dreptate” și împlinirea legii. Rezultă că, pentru el împlinirea dreptății trebuie să se facă numai și numai pentru satisfacerea intereselor sale. Shylock nu este, nici pe departe, un tată bun, așa cum nu este nici un bun cetățean. Nici o rază de lumină, sau de compasiune nu-i încălzește sufletul. Singura sa bucurie autentică, este bucuria răului și a distrugerii celorlalți. Aflând despre falimentul lui Antonio se bucură nespus. Acum își poate împlini blestemata învoială și îl poate ucide pe Antonio, sub pavăza legii! „*Ce-am să-l asupresc! / Ce-am să-l chinuiesc... Mă bucur foarte! / Și dacă el n-o mai fi în Veneția, pot să fac orice negustorie poftesc*” (Shakespeare, 1955, p. 190).

Prezența generosului Antonio în Veneția, însemna un fel de instanță morală, o asigurare împotriva abuzurilor îndreptate împotriva celor slabi și fără de apărare. În consecință, eliminarea acestuia, îi permitea evreului să-și desfășoare toate afacerile sale întunecate. De aceea, Antonio trebuia să piară.

Ascunzându-se sub pavăza dreptății și a legilor, Shylock e hotărât să-și ducă la îndeplinire sinistrua învoială. Antonio știe că evreul îi vrea moartea, dar și că Dogele însuși e neputincios în fața legii. Dacă ar vrea să îl salveze prin schimbarea legii, atunci ar crea un precedent periculos, care și-ar pune în pericol siguranța și prosperitatea Veneției. Ca orice mare port comercial cosmopolit, Veneția are obligația să respecte drepturile și „înlesnirile străinilor”.

Bunul Antonio nu se revoltă împotriva legilor Veneției, fiind pe deplin convins de dreptatea și justețea lor, chiar dacă această dreptate îl poate costa moartea. Atitudinea sa nobilă, de respect absolut pentru lege, ne aduce aminte de procesul lui Socrate descris de Platon în dialogurile *Apărarea lui Socrate* și *Criton*. Condamnat pe nedrept la moarte, Socrate refuză să asculte sfatul ucenicilor săi de a scăpa prin fugă. Motivul fiind unul singur: respectarea Legilor!

Socrate îi spune lui Criton că, dacă ar fugi pe ascuns, atunci Legile ar veni în fața lui și l-ar întreba:

„Spune-ne Socrate, ce-ți pui în gând să faci? Prin fapta asta, oare nu faci alceva decât să ne distrugi pe noi, Legile și întreaga Cetate? Oare crezi tu că acea cetate mai poate dura, fără să fie răsturnată, dacă sentințele date, nu mai au putere, ci ajung neputincioase și sunt nimicite ca urmare a acțiunilor unor particulari?” (Platon, 2021, cartea a V-a).

Prezența Dogelui la proces, intervenția și rugămintea de a obține milă și iertare pentru inculpat, probează declanșarea crizei. De la înălțimea puterii sale, Dogele se roagă umil pentru viața lui Antonio. Însă, neînduratul Shylock îl amenință tocmai cu legile Cetății pe care o conduce. „De-mi ștergeți acest drept, primejduiți / A urbei voastre legi și libertăți!” (Shakespeare, 1955, p.217). În ciuda ofertei lui Bassanio de a-i oferi, în loc de trei, șase mii de galbeni, Shylock nu acceptă nici o înțelege. Dorința sa de răzbunare este atât de intensă, încât trece și peste avariția să aproape patologică. „*La fel vă spun și eu: funtul de carne / Pe care-l cer, l-am cumpărat cu aur; / E-al meu! voiesc să-l am! de mă respingeți, / S-a dus pravila voastră! poruncile / Veneției sunt goale de putere!... / Aștept dreptate*” (Shakespeare, 1955, p. 219).

Exact în mijlocul acestei crize, în care rațiunea rece se războiește cu sentimentele omenesti, își face apariția și Portia, deghizată în avocat. Procedul folosit de Shakespeare este cel al substituirii și al aparenței, căci Portia este femeie și nu bărbat, cu atât mai puțin avocat. Fenomenul substituirii își are rădăcina în arhetipurile exemplare instaurate de zei pe pământ. Repetând gesturile și acțiunile fundamentale ale nemuritorilor, săvârșite în timpul mitic, oamenii se substituie zeilor, prin intermediul sacerdoților.

„Căci totul nu e alceva decât repetarea acelorași arhetipuri primordiale; aceasta repetare, actualizând fenomenul mitic în care a fost relevant gestul arhetipal, menține fără încetare lumea în aceeași aureolă a începuturilor” (Eliade, 1975, p. 88).

Epopeea lui Ghilgameș amintește despre constituirea unui *Sfat al zeilor*, un fel de tribunal, constituit pentru a judeca dacă Ut-napistim, merită, sau nu, nemurirea. Acest Sfat primordial este considerat ca fiind arhetipul primitiv al tribunalului zeiesc; care nu se putea întruni decât o singură dată. Ut-napistim îi releva lui Ghilgameș caracterul irepetabil al acestui demers. Ghilgameș este cuprins de o dureroasă revoltă, întrucât nu-i vede nici o calitate lui Ut-napistin: „Cum ai intrat tu în sfatul zeilor și ai primit viața veșnică?” (Ghilgameș, 2021, p. 59).

În lumea greacă, nemuritoarea zeița Atena este cea care a întemeiat primul tribunal al omenirii, (alcătuit din zei și din oameni) pentru a judeca matricidul lui Oreste. „Ascultă-mă, întemeiez o lege, locuitori ai Atticei...nestrămutat și vrednic de cinstire, are să fie Sfatul întemeiat acum, ca să vegheze peste tară, pururi treaz” (Eschil, 2010, pp. 179-180). De atunci, tribunalele au înlocuit legea sângelui cu legea judecății prin rațiune. În concluzie, substituția juridică, transcendentă sau imanentă, este expresia complexității instituirii legilor. Prin faptul că, Shakespeare îi conferă Portiei darul substituției, ilustrează teza potrivit căreia dreptatea este deasupra limitărilor sexuale, sau teritoriale, având caracter de universalitate.

Indiferent de consecințele ei subiective faste sau nefaste, legea trebuie respectată întrucât este expresia ordinii și siguranței statale. Deplin conștientă de acest adevăr, Portia afirmă supremația legii, în ciuda rugăminții disperate a lui Bassano de a „tâlcui” o mică schimbare, care să limiteze puterea lui Shylock. Refuzul Portiei este categoric și de neclintit. „*Aceasta nu se poate! Nu-i putere, / În Veneția, care să schimbe / O lege în ființa*” (Shakespeare, 1955, p. 225). Modificarea ad-hoc a legii printr-un act arbitrar al unei voințe particulare, ar putea crea un precedent periculos. „*Căci ar fi / Ca să strecuri o pildă, după care, / O droaie de greșeli – cu același chip, / Ar da năvală-n stat!... Deci, nu se poate!*” (Shakespeare, 1955, p. 225).

Legea juridică se află în opoziție cu legea morală, invocată de Doge încă de la începutul judecății. Dogele face apel la conștiința morală a lui Shylock, la fireasca și atât de omenească milă. În numele milei și iertării, Shylock ar trebui nu numai să renunțe la sângerosul zapis, ci chiar să- i reducă datoria la jumătate. Falimentul lui Antonio, considerat ca fiind un negustor fruntaș al urbei și un membru de vază al comunității, ar trebui să stârnească „chiar milă unor cugete de fier” (Eschil, 2010, p. 216).

Antonio pare să stârnească milă tuturor, dar nu și al lui Shylock, care rămâne neînduplecat. În același timp recunoaște deschis că, ceea ce îl mâna pe el în acest proces fără câștig financiar, este „*o grea mânie / și ura neagră ce-i port acestui om*” (Shakespeare, 1955, p. 217). Dogele este adânc cutremurat de abisul și anarhia morală în care se găsește evreul; de aceea, constată, cu tristețe, că cel care nu are milă, nici nu poate să aștepte milă de la nimeni.

Așa cum arată Descartes, cei care nu cunosc milă sunt:

„doar spiritele răutăcioase și invidioase, care urăsc din fire pe toți oamenii, sau cei care sunt atât de nesimțitori și atât de orbiți de norocul lor sau de disperați de

soarta lor rea, încât nu cred că li se mai poate întâmpla ceva rău” (Descartes, 1984, p. 159).

Este exact convingerea lui Shylock, care se crede la adăpost de orice rău, sub scutul legilor. De altfel, pe tot parcursul piesei, el are o plăcere răutăcioasă de a invoca mereu imuabilitatea legii. Din această criză a judecății, nici măcar Dogele nu poate să găsească o ieșire. Din acest moment, criza este, aparent, fără ieșire.

Ceea care găsește soluția în interiorul legii, cea care apără legea de legea însăși, cea care judecă criza și găsește soluția în criza judecății, este înțeleapta Portia! Numele ei nu este deloc întâmplător, iar Bassano îi mărturisește lui Antonio că o pune alături de „vestita Portia lui Brutus.” Ca fiică a stoicului Cato, Portia a fost învățată să pună pe primul loc virtutea și responsabilitatea civică. În același timp, filozofia stoică i-a influențat profund educația, determinându-i înclinația spre un idealism moral absolut, fără compromisuri. Conform istoricului roman Dio Cassio, Portia a fost singura femeie care a fost la curent cu complotul împotriva lui Cezar. Trăind în austeritatea și sobrietatea idealurilor stoice, Portia a fost martoră creșterii puterii dictatoriale ale lui Cezar, care a refuzat să respecte valorile morale ale vechii Republici. Conform lui Plutarh, Portia a fost cea care l-a susținut pe Brutus în decizia de suprimare a lui Cezar, în numele libertății și a moralei civice. Ulterior, aflând despre moartea soțului ei, învins în bătălia de la Philippi, se sinucide cu eroism.

Portia lui Shakespeare, face cu măiestrie dizjunția între instanță juridică și instanță morală. De la început, remarcă că procesul este destul de ciudat, dar că din punct de vedere formal, Shylock are legea de partea lui. „*Dar forma-i fără vină și legile / Veneției nu pot să-ți stea-mpotrivă*” (Shakespeare, 1955, p. 223).

În ciuda rigidității formei și a aparentei sale dreptăți, se cuvine ca Shylock să aibă milă. Mila este virtutea cardinală care îl face pe Creator să dea ploaie peste câmpii, mila și nu puterea este cea care înalță slavă monarhului. „*Puterea pământearcă seamănă / Cu cea dumnezeiască, mai cu seamă / Când milă se îmbină cu dreptatea*”. Portia îl atenționează pe Shylock să nu se ascundă în spatele dreptății sale, căci dacă ar fi să fim judecați după dreptatea divină „nici unul dintre noi, n-are scăpare”. Deci, nimeni nu e fără de păcat și totuși Dumnezeu are milă și îndurare de noi toți. Același milă, o caută Portia în sufletul întunecat al evreului. Portia încearcă să îl convingă să accepte banii de trei ori mai mulți, chiar dacă sorocul e trecut. Shylock însă, nu are umbră de respect pentru legea morală și susține că dacă ar primi Veneția toată în schimb, tot nu s-ar învoi. Stăruința lui absolută în rău, este înfricoșătoare.

„*Pe sufletu-mi, / Că nici o limbă omenească n-are / Puterea să mă schimbe! Dreptate aștept*” (Shakespeare, 1955, p. 226). Apelul acesta inuman la o presupusă dreptate, este remarcat, cu dezgust, de Portia. De aceea, îi promite enigmatic că va avea parte de dreptate mai multă decât se așteaptă.

Raportarea la absolutul legii juridice se face în detrimentul legii morale. În *Întemeierea metafizicii moravurilor*, Immanuel Kant, susține că legea morală este ceva pe care oamenii îl resimt ca fiind necesar și universal.

„Această condiție a universalității, e în fond condiția imparțialității, deci a egalității esențiale a tuturor ființelor umane în fața tribunalului moral: nu poate fi datorie pentru mine ceea ce nu poate fi datorie pentru toți” (Kant, 2006, p. 304).

Celebrul imperativ moral categoric, este definit de Kant ca fiind un principiu etic absolut, conform căruia orice persoană trebuie să acționeze conform unei maxime care poate să devină o lege universală. „A nu alege decât astfel încât maximele alegerii tale să fie totodată cuprinse în același act volitiv ca lege universală” (Kant, 2006, p.330). Imperativul moral categoric este necondiționat și obligatoriu pentru orice ființă, este un dat a priori. În consecință, idealul perfecțiunii morale trebuie să existe în om ca stimulator spre înfăptuirea binelui și nicidecum că „strivitor.” Apelul Portiei la conștiința morală deviată a lui Shylock, se face în numele universalității milei și îndurării; căci mila este virtutea care îl apropie pe om de Dumnezeu. „Legea milei” trebuie să se regăsească în inimile oamenilor, inclusiv în inima lui Shylock. Deviația de la legile morale, conduce implicit la anarhie morală, la neantizarea acțiunii binelui. De aceea este atât de periculoasă această alunecare spre neiertare.

Pe tot parcursul desfășurării judecății, Portia încearcă să îl întoarcă pe Shylock spre latura luminoasă a personalității umane, spre milă, compasiune și iertare. Conștiință, în cele din urmă, că eforturile sale sunt sortite eșecului, Portia, îi dă permisiunea formală de a tăia din carnea lui Antonio „de lângă inima”, așa cum se scrie în zăpis. Bucuros, peste măsură, că legea îi permite o asemenea cruzime, evreul ignoră cu cinism rugămintea Portiei de a plăti un felcer: „*Să-i lege rănille, că nu cumva / Din sângele pierdut, să-i vie moartea*” (Shakespeare, 1955, p. 227). Evident că Shylock, care voia moartea lui Antonio, refuză această propunere, pe motiv că nu e „prevăzut în zăpis”. Portia recunoaște că nu există asemenea prevedere, dar face, din nou, apel la conștiința lui morală: „*Bine ți-ar sta s-o faci din omenie*” (Shakespeare, 1955, p. 227).

Este ultima încercare a Portiei de a-l salva de anarhia morală, de întunericul conștiinței sale. Portia îi permite formal evreului să taie un funt din carnea lui Antonio, întrucât demersul sinistru se face conform legii. Dar, când Shylock se îndreptă bucuros spre sinistra acțiune, Portia îl oprește cu o subtilitate juridică remarcabilă: zăpisul nu prevede că, are dreptul să verse nici o picătură din sângele lui Antonio. Legea la care a făcut apel obsesiv Shylock până acuma, se întoarce împotriva sa. „*Dar dacă, la tăiat, tu vei vărsa / Un strop de sânge creștinesc: moșia ta /Și-averea-ți, după legea Veneției, / Trec dintr-odată, în mâna statului*” (Shakespeare, 1955, p. 230).

Înzestrată cu o înțelepciune remarcabilă, dar și cu o adâncă cunoaștere a legilor, Portia îl învinge printr-o logică arhaică și paradoxală: legea sângelui vărsat. Shylock are voie să taie, dar nu are voie să verse sânge creștinesc pe pământul Veneției. Declarându-se învins, evreul acceptă oferta inițială de plată întreită. Însă acest lucru nu mai este posibil, căci a intrat de bună voie, în mecanismul justiției.

Nu numai că, nu are voie să verse nici un strop de sânge creștinesc, dar e obligat de lege să taie exact un funt din carnea lui Antonio. El trebuie să nu taie nici mai mult, nici mai puțin, sub pedeapsa condamnării la moarte. „*Că dacă tai mai mult sau mai*

puțin /Decât la țanc, un funt / ...dacă cumpăna / S-ar apleca de-un lat de fir de păr, / Tu mori și-averea- ți rămâne statului” (Shakespeare, 1955, p. 231).

Așa cum este imposibil să taie fără să curgă sânge, la fel de imposibil este să taie din carnea lui Antonio exact un funt. Pas cu pas, Portia, cu o logică necruțătoare, îl aduce pe Shylock în fața insolubilei. Situația este de nerezovat, iar impasul, în care se afla Shylock, este de nedepășit. Disperat, el încearcă din nou să scape, fără să mai ceară despăgubirea bănească. „*Las diavolului, toată socoteală! / Sfirșit-am pricina*” (Shakespeare, 1955, p. 232). Prin această afirmație, recunoaște apartenența întunecată a demersurilor sale. Dar dreapta Portia nu îl lasă să scape, odată prins în hățișul legilor. „*În legile Veneției stă scris / Că de se dovedește că un străin, / Cu uneltiri pe față, sau pieziș, / A încercat să omoare un cetățean / Va lua o jumătate din averea-i / Și jumătatea a doua, visteria*” (Shakespeare, 1955, p. 232). În același timp, odată uneltirea criminală fiind dovedită, viața vinovatului atârna de îndurarea Dogelui. Dogele singur are puterea să acorde iertare, chiar dacă judecătorii cer moartea vinovatului. Dogele, cel care îl rugase pe Shylock, la începutul procesului, să aibă milă, acum dovedește că are milă. Deosebirea dintre cei doi este imensă, Dogele rămânând la înălțimea conștiinței sale morale. La rândul său, Antonio își dovedește superioritatea morală, prin dorința ca partea de avere ce-i rămâne lui, să fie dată după moartea lui Shylock fiicei și ginerelui său.

Ieșirea din criza juridică, restabilirea ordinii morale a Cetății, întregeste convingerea asupra caracterului drept al legilor. Abordarea lor unilaterală numai din prisma interesului particular, provoacă cutremure și crize aparent insolubile. Așa cum subliniază Kant, adevărata datorie a cetățeanului trebuie înțeleasă ca fiind

„un fel de necesitate subiectivă de a acționa din „respectul pur” pentru legea morală... indiferent de înclinații și consecințe... Obiectul respectului este deci exclusiv legea, nu scopul acțiunii” (Kant, 2006, p. 255).

În concluzie, legea morală, ca obiect al respectului, ne apare drept o poruncă a rațiunii, o „reprezentare” a legii într-o ființă rațională. De aceea, trebuie respectată, în egală măsură, atât demnitatea ființei omenești, cât și demnitatea semenilor.

Bibliografie

- Mărcuș, Tullius. 1957. *Cicero, Despre îndatoriri*, traducerea David Popescu, Editura Științifică, București.
- Descartes, Rene. 1995. *Expunere despre metoda*, traducerea Dan Negrescu, Editura Paideia, București.
- Descartes, Rene. 1984. *Pasiunile sufletului*, traducerea Dan Rautiu, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Eliade, Mircea. 2000. *Istoria ideilor și credințelor religioase*, traducerea Cezar Baltag, Editura Univers Enciclopedic, București.
- Eliade, Mircea. 1975. *Aspecte ale mitului*, traducerea Paul G. Dianopol, Editura Univers, București.
- Ghilgameș. 2021. *Epopoea lui Ghilgameș*, traducerea Ioan Mihălcescu, Editura Institutul European, București.
- Eschil. 1982. *Orestia*, traducere de Alexandru Miran, Editura Univers, București.

- Shakespeare, William. 1955. *Neguțătorul din Veneția*, traducerea Gala Galaction, E.S.S.P.L.A. București.
- Kant, Immanuel. 2006. *Întemeierea metafizicii moravurilor*, traducerea Filotheia Bogoiu, Valentin Mureșan, Miki Ota și Radu Gabriel Pirvu, Editura Humanitas, București.
- Platon. 2021. *Criton*, traducerea Andrei Cornea, Editura Humanitas, București.
- Pandolfi, Vito. 1971. *Istoria teatrului universal*, vol.3., traducerea de Lia și Oana Busuiocanu, Editura Meridiane, București.
- Zamfirescu, Ion. 2002. *Istoria universal a teatrului*, vol.II., Editura Aius, Craiova.